

HOLMBERG, TEODOR

Den värnpliktige, utvandringen och försvaret

Geber

1903

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
  - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
  - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
  - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

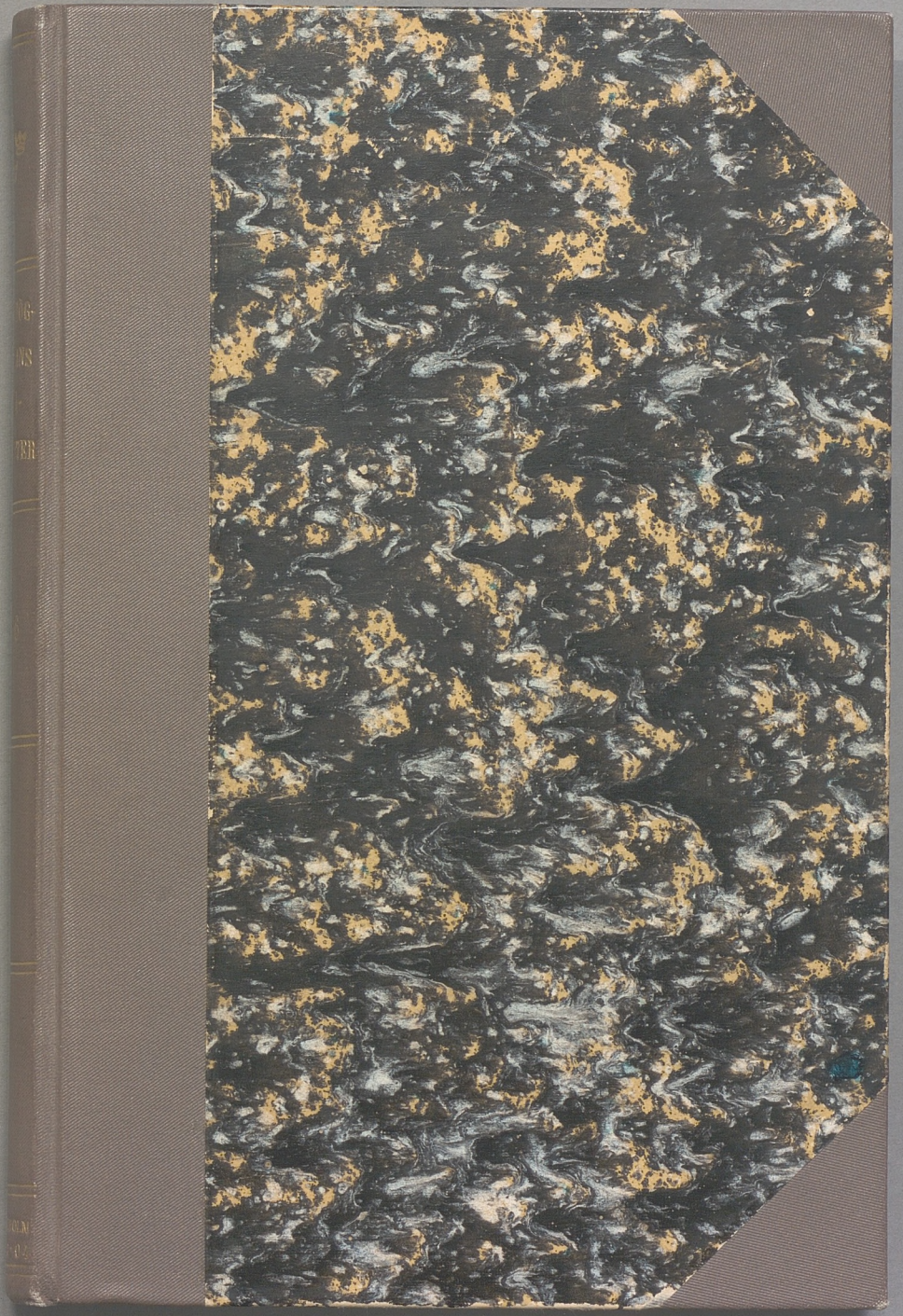
Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

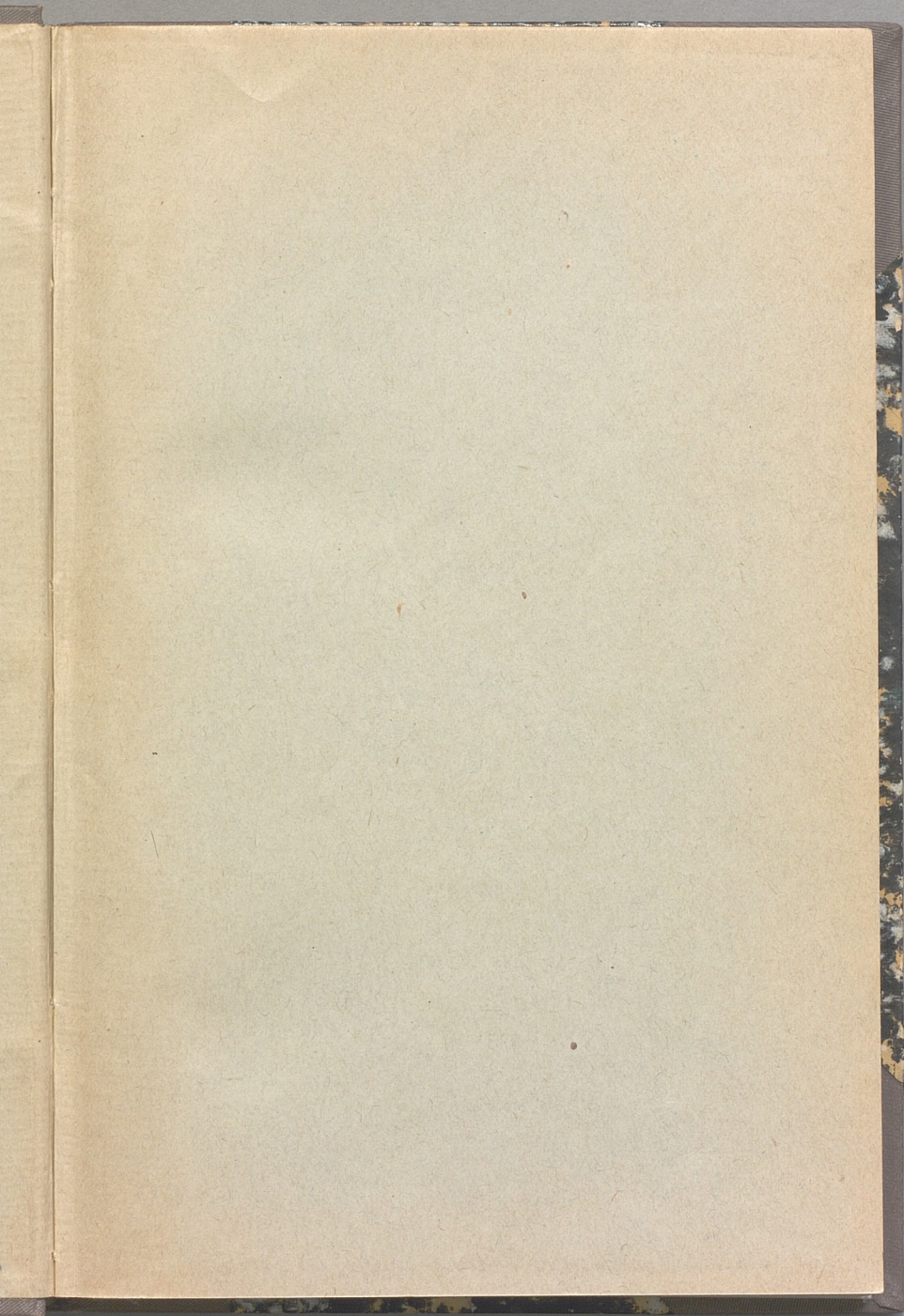
Fler e-böcker

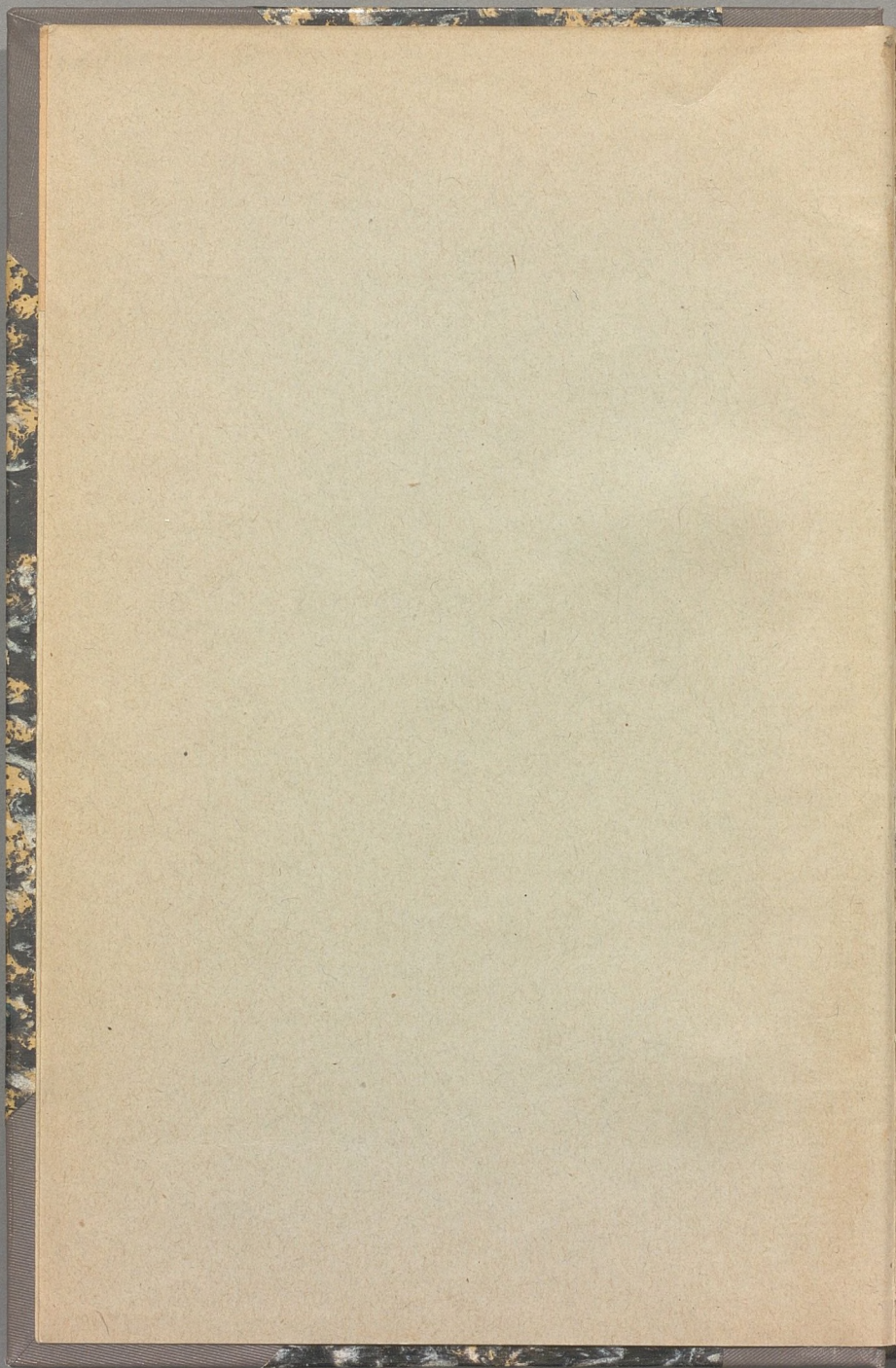
Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

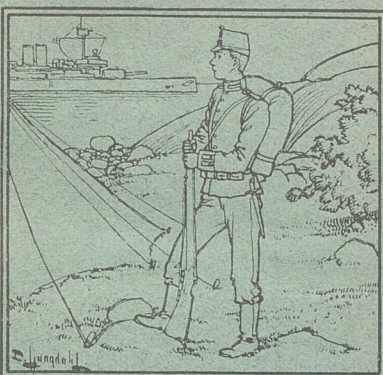
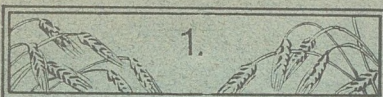
Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

Krigsväs.
Saml.

FÄLTHÖGSKOLANS SMÅSKRIFTER

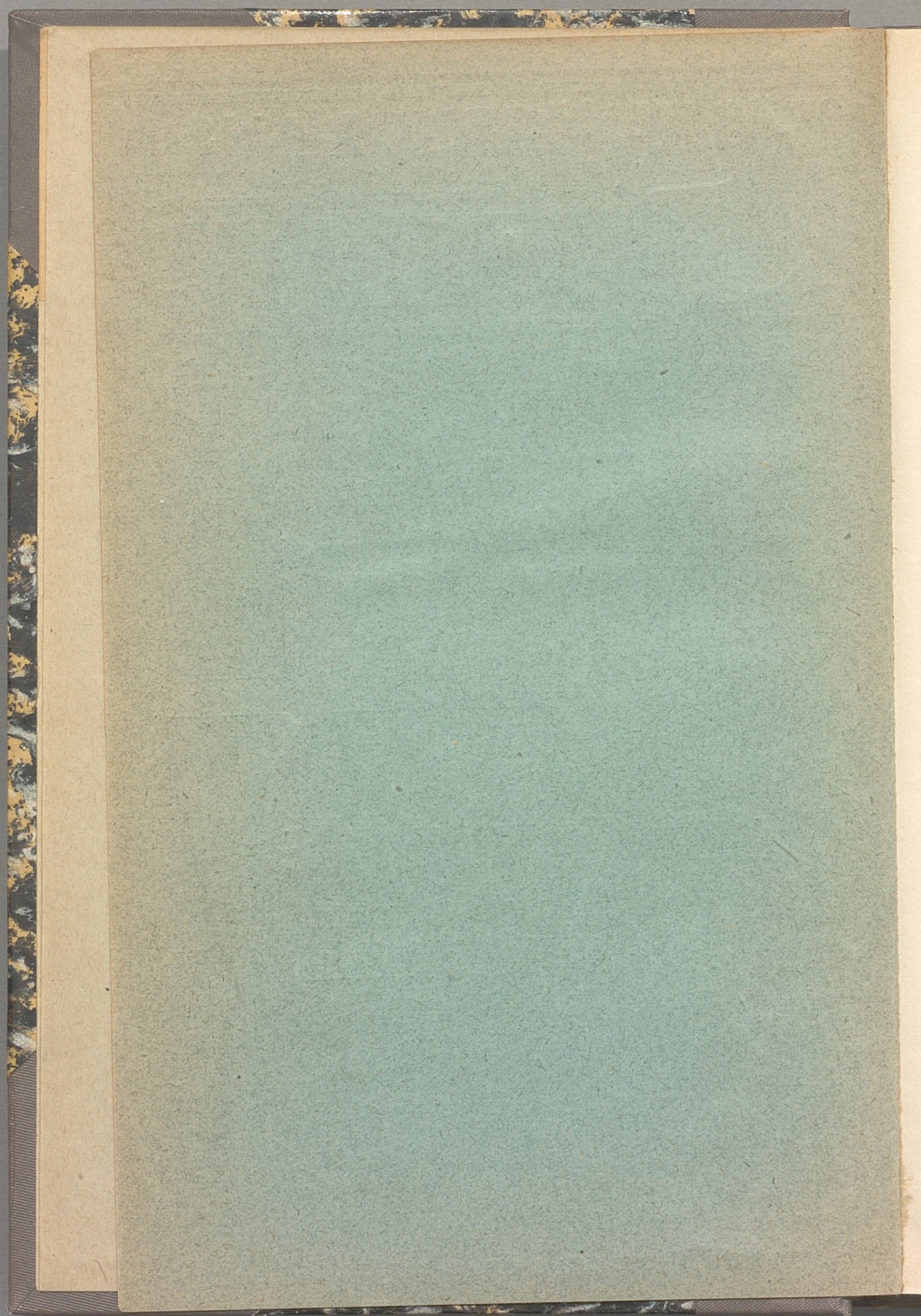
DEN VÄRNPLIKTIGE UTVANDRINGEN OCH FÖRSVARET

AF

TEODOR HOLMBERG

STOCKHOLM, HUGO GEBERS FÖRLAG.

PRIS 25 ÖRE

FÄLTHÖGSKOLANS SMÅSKRIFTER

REDIGERADE AF TEODOR HOLMBERG

1.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

FÄLTHÖGSKOLANS SMÅSKRIFTER. 1.

red. af Teodor Holmberg

DEN VÄRNPLIKTIGE
UTVANDRINGEN OCH FÖRSVARET

AF

TEODOR HOLMBERG

FÖRESTÅNDARE FÖR TÄRNA FOLKHÖGSKOLA

STOCKHOLM
HUGO GEBERS FÖRLAG

FÄLTÖGSKOLANS SMÅKRIFTER. I.

UTVÄNDRINGEN OCH FÖRSVARET
DEN VÄRNPLIKTIGE

TEODOR HOLMBERG

FÖRELÄSNING FÖR FÄLTÖGSKOLEN

Stockholm

Isaac Marcus' Boktr.-Aktiebolag 1903.

När ynglingen fyller tjuuguett år, är han myndig man. Två aktningsbjudande och mäktiga ord i sanning: att vara *myndig* och att vara *man*. Mycket är det, som gömmes i dessa två begrepp, och det dolda innehållet är ägnadt att komma en yngling att bära sitt hufvud högt, det kommer hans bröst att vidga sig. Man är af sitt folks lag förklarad mogen att tänka och handla på egen hand samt att själf bära ansvar för sina gärningar. Ledbandets och oansvarighetens tid är förbi, man står själf vid styret af sin lefnads farkost, man är mer än förut vorden sitt lifs-ödes smed. Hvad skall man då smida åt sig: lycka eller olycka? Ära eller vanära? Välsignelse eller förbannelse? Detta är den stora frågan. Släggan — din egen vilja — håller du i din hand, så mycket som det är en människa beskärddt; det lif, som väntar och omgifver dig, är städet; din karaktär eller din personlighet är den metall, som skall uthamras. Se nu till, *hur* du smider!

Du är *man*! Det ligger något af konung i detta ord. Det är som en blänkande stålkrona sattes på den till man förklarade ynglingens hjässa. Ty fasthet och styrka innebär begreppet man, icke löshet och svaghet. Det är icke vekliga fega uslingar, som allt ifrån tider, längre bort i fjärran liggande än till och med de dunklaste sagorymder, gått fram öfver jorden i väldig kamp mot vildmarker och vilddjur, mot naturens jättemakter, i gripande brottning mot sin egen okunnighet. Nej, det är starka, modiga män, som i årtusenden röjt allt större vidder för odlingen, fått den mark, som en gång kläddes af urskog, att bära vaggande korn, brutit allt bredare vägar för andens ljus och vett. Det är män, som murat upp samhällen på lagens

grund och som i uppoftande kamp värjt dem med sitt röda blod, på det att deras barn skulle i frihet och lycka njuta de dyrt köpta frukterna af fäders tunga arbete.

Så länge mandomskraften finnes, så länge står världen ej stilla utan växer och föryngrar sig. Den är det skapande lifvet i det hela, det svällande muskelspelet i vårt mänskliga släktes tillvaro.

Så haf då respekt, unge svensk, för dig själf som man! Haf djupaste kärlek till ditt manliga värde och smutsa icke ned det, ej håller sälj det, ej håller kasta bort det!

Så mycket finns i vår tid, som frestar härtill. Var då på din vakt!

Jag har några ord att säga dig, unge svenske man, om just det ämne, jag nu slagit in på, och då vill jag erinra dig om en berättelse i diktens form, som du kanske förut hört eller läst, och af denna skall du ur en ung flickas mun höra, hvad det vill säga att vara man.

* * *

Det är en stilla sommarkväll långt borta i Finland, vårt gamla trofasta broderland. Frid tyckes råda öfver allt, så blid är naturen, så svalkande aftonen. Men det är dock icke så, ty det är år 1808, det är strid mellan Sverige och Ryssland, mellan de två svågrarna, Gustaf IV Adolf och Alexander I, nyss vänner och bundsförvanter, nu plötsligt vordna fiender. Ty den senare, eggad af Europas herre, Napoleon Bonaparte, har med moskovitisk trolöshet, utan krigsförklaring öfverfallit det intet ondt anande grannfolket för att slita bort Finland, som i sex århundraden varit Sveas sköld mot österns jätte.

Skön är aftonsolen, men hon har nyss lyst öfver ett slagfält. Härjande har en hord ryssar kastat sig öfver en fredlig landsbygd, mord och brand visa deras väg. Socknens män, både yngre och äldre, hafva i vredesmod väpnat sig med gevär och björnspjut, gått mot fienden i morgongryningen och nu, då dagen lider mot sitt slut, återvända de, visserligen trötta och med luckor i leden, men segerglada, stolta öfver en manlig frihetskamp.

På torpets trappa sitter en fattig finsk flicka, med stora

spanande ögon, med kinder i brand, med högt klappande hjärta. Hon iakttaget den hemvändande truppen, hon söker med bafvan någon, men i de många leden finner hon dock icke den unge man, sin utkorade, sin trolofvade, som för henne var lifvet, var dess lycka och heder.

Förgäfves! Han fanns icke, han måste hafva stupat, en hjälte bland hjältar, och torpflickans hjärta blir öfverfullt; i vacker sorg sitter hon tyst och inåtvänd, medan stora tårar skölja hennes kinder. Helig är hennes sorg, så djup och oläglig den är, ty för en kvinna är det dock härligt att hafva älskat en *man*, en hjälte, och att af honom hafva varit älskad. Det är stolthet i hennes tårar, icke blott öfvergifvenhetens och ensamhetens smärta.

Ur dessa sina tankar spritter hon upp; hon hör sin moders röst, och den vill bjuda henne tröst, läkedom, hugsvalelse. Men hvilken tröst!

»Den som ditt öga sökte nyss och nu ej återfann, han lefver än, han tänkt på dig, och därför lefver han.»

Ynglingen har följt den gamlas tyst hviskade råd att icke gå blindt mot faran, men söka på något vis komma undan. Ty säger modern:

»Af tvång han följde truppen åt, hans håg var ej att slåss, jag vet, han ville icke dö från lifvets fröjd och oss.»

Som ett dödligt såradt skogens rådjur spratt flickan upp: var det möjligt? Lefde hennes trolofvade genom en feghetens och ett svekfullt hjärtas ingivelse? Kanske dock icke, kanske modern misstog sig, kanske låge ändå hennes älskade ute på slagfältet bland de andre plikt-troge.

Utan att dröja skyndade hon ut dit, där striden stått, att söka . . . söka . . .

Men när det liden mot natt, vänder hon åter. Hon gråter icke mer, men hon är likblek, döden har redan märkt hennes panna. Hon är slagen till marken af en lifs- och hjärtesorg, som hon ej kan bära: hennes trolofvade har gömt sig undan, har stulit sig till lifvets lott, men är vorden i och med detsamma själf död för sin ädla flicka, hvilken han tillfogat ett dödligt sår. Till sin moder talar hon:

»Red mig en graf, o moder kär, min lefnadsdag är liden!

Den man, som fick mitt hjärtas tro, har flytt med
 skam ur striden,
 har tänkt på mig, har tänkt på sig, har följt ert var-
 ningsord

och svikit sina bröders hopp och sina fäders jord.»

Hon trodde, att hennes hjärtanskär låg som man på
 fältet, och hon hade velat lefva tusen år att få sörja honom
 så. Men det var ett bittert misstag:

»Nu vill jag icke dväljas mer på denna svekets ö;

han fanns ej bland de döde där, och därför vill jag
 dö.»

Så slutar Finlands sångarkonung, Johan Ludvig Rune-
 berg, sin dikt »Torpflickan», som nog är väl bekant för
 många unga män i vårt land, för alla, som känna något
 till det världsberömda skaldevärk, som heter »Fänrik
 Ståls Sägner» och som skildrar händelser och personer
 från 1808—1809 års krig.

När man läst denna berättelse, vaknar eftersinnandet
 och man spørjer sig själf: hvem handlade rätt, modern
 eller dottern? Den äldre kvinnan, som manade ynglingen
 att spara sitt lif för sin egen och fästmöns skull, eller den
 unga, som velat, han skulle våga det för kamraternas och
 fosterlandets skull?

Kanske modern och den försiktige unge mannen gjorde
 rätt; det är väl klokt och praktiskt att bevara lifvet i det
 längsta, lika godt hur det än sker? Hvarför dö i förväg
 från lifvets lycka? Han vore ju enfaldig, om han ej hölle
 sig undan från den farliga plats, där kulor hveno och där
 jorden drack det friska ungdomsblodet. Han hade ju den
 djupa skogen i närheten, där han kunde undansticka sig,
 där han i trygghet kunde höra skotten och följa stridens
 gång. När faran är öfver, kan han åter våga sig fram samt
 smyga sig hem tagande vägen — hvarför icke? — öfver
 stridsfältet, där de forna lekkamraterna och ungdomsvän-
 nerna, nu bleka gossar, ligga döda, ynglingar, som varit
 nog okloka att våga trotsa främmande inkräktare, våldets

och förtryckets legohjon, ynglingar, som trott det vara sin manliga plikt, nej, sin höga manliga *rättighet* att värja sitt land och som, lydande sitt hjärtas manande stämma, med strålände ögon och purprade kinder oförfäradt gått emot fienden.

De dogo, han lefde, den kloke, praktiske, försiktige ynglingen. Hans håg var ej att slåss, *han ville icke dö* från lifvets fröjd, och därför kunde han det icke håller.

Ja, så tänkte mannen, så modern, men icke så fästmon, den fattiga torpflickan. Hon såg i allt detta blott ett upprörande svek. Hon förstod, att de, hvilka som barn delat leken och suttit på samma skolbänk och som vuxna delat arbetet med hvarandra, äfven böra dela den yttersta nöd och fara och därunder stå hvarandra bi. Hennes trolofvade hade svikit denna heliga plikt mot sina bröder, svikit sin plikt mot hembygd och fosterland — huru skulle hon kunna älska den man, som hon måste missakta som en feg stackare?

När hon gaf honom sitt hjärta, stod han för henne som mönstret af en man, som hon kunde lita på, se upp till, förtro sig åt. Det kraftiga stödet, det skulle *han* blifva för henne, ju mer och mer som åren skredo. Ty så skall en man vara och sådan skall han synas i en bra kvinnas ögon. Men med ens refs slöjan itu och hon såg sanningen; att hon skänkt sitt hjärta åt en ovärdig, åt en som icke höll en mans mått.

Hon hade tagit miste i lifvets viktigaste val. Kunde hon med lugn stolthet blicka upp till skogsflyktingen? Skulle den, som öfvergifvit barndomskamrater, stå trofast vid hennes sida och stödjä henne under lifvets stormar? Skulle han ej vara i stånd att svika och öfvergifva henne, såväl som han lämnat ungdomsvänner i sticket? Icke kunde hon träda i äktenskap och lefva ett helt lif med en man, som måste ingifva förakt, och icke håller skulle en sådan, om han finge egna söner i stugan, kunna uppfostra dem till värdiga människor, pliktrogna medborgare, trofasta män.

Dylika tankar och känslor storma in på den rättframma, karaktärssunda flickan, och hon kan icke bära sitt öde. Lifvet är vordet henne värdelöst, dess lycka brusten som

en bubbla, och intet finns mera, som skimrar fagert för hennes syn; hon står liksom i ett hjärtats konkursbo.

Hennes lifskraft brister; dö vill hon, då han ej vågade det.

* * *

Hvem har rätt, modern eller dottern?

Hufvudsaken är icke att lefva länge, men att lefva *väl*, lefva med ära i plikttrohet, ehvad man är man eller kvinna. En oförvillad känsla skall gifva torpflickan rätt, och så har äfven vårt släkte dömt i alla tider; det har ärat de modige, föraktat de fege, hyllat lejonen och vändt ryggen åt hararna.

Som ett af sina vackraste ungdomsminnen gömmer författaren af denna skrift en skolkamrats ärofulla pliktgärning. Nyss vorden student med de högsta betyg, som under många år blifvit gifna, antog han informatorsplats å en stor herregård, där han skulle handleda två små gossar. Ty han måste söka skaffa sig medel för att sedan kunna fortsätta sina studier i universitetsstaden. Jag ser honom för mig än; den lilla fasta viga gestalten, de djupblå ögonen, den beslutsamma munnen, det öppna manliga uttrycket, fast han blott var nitton år. Så blef det jul med frost, och insjön, stor och djup, lockade med spegelklar is, som troddes vara säker. Den unge läraren gick vid stranden, medan hans små elever under muntra skratt på sina skridskor gledo allt längre ut på sjön. Då ljödo plötsligt höga rop på hjälp; båda gossarna lågo i en vak, arbetande på att lyfta sig öfver iskanten. Här var icke tid till långt öfvervägande. Utan att fråga efter egen dödsfara ilade informatorn till bistånd, hann fram till det farliga stället — då isen brast och han föll i sjön. Och nu begynte han en väldig kamp för att rädda allas, främst sina lärjungars lif. Han krossade isen och sökte nå fram till den räddande stranden, medan gossarne klängde sig fast vid honom, men allt var förgäfvat; de drunknade alla tre. När de drogos upp, såg man, hur väldigt han kämpat och arbetat; hans armar voro sönderslagna. Men hans död var en härlig pliktuppfyllelsens mandomsgärning, och aldrig hade man i den bygden sett en mera gripande

och storartad jordafärd, än då de tre kistorna fördes till kyrkogården. De följdes af unga och gamla ty man ur huse' hade gått att hedra den unge hjälten. Kort hade han lefvat, men sällsynt vackert.

En mycket nära frände till mig, äfven han en ung student, som med synnerlig glans aflagt sin första universitetsexamen och därmed högligen gladt sin gamle fader, afled strax därefter i tyfus. Hans sista ord till fadern voro; »Det är ej så svårt, som jag trodde, att dö vid aderton års ålder.»

Vår första plikt är att *lefva väl*, så länge oss lifvet unnas, lefva med heder, med kraft och till gagn för oss själfva och våra medmänniskor. Med friskt mod må vi arbeta å den plats, där vi ställdes, och söka att där göra vårt allra bästa.

Vår andra plikt är att *kunna* och *vilja dö*, när maning härtill når oss, dö utan fruktan. Våra fäder hade sin storhet härutinnan.

En fransk författare, Chateaubriand, säger på ett ställe: »Gräf i jorden och du finner en graf, gräf djupare och du finner himlen!» Den fege liksom äfven materialisten stannar med ögat fäst på grafven i den svarta jorden; han har icke grävt djupare, men den modige hjälten liksom den fromma trosmänniskan låter sin tankes, sin anings och sin känslas spadtag kasta mullen fullständigt undan, och då skådar han den blå himlen, ljusets boning. Hur olika tecknar sig icke lifvet inför dessa tvenne olika horisonter, den närmare och den fjärmare!

* * *

Unge svenske man i värnpliktsåldern, betänk dessa två stora värkligheter; lifvet, döden! Nog förstår du, att lifvet skall rätt brukas. Förstår du icke lika klart, att döden icke kan undgås, hur ifrigt den än undvikes? Var då icke rädd, utan modig, var icke sviksam, där du blifvit ställd, utan plikttrogen, var icke en stackare, men var en man!

För några år sedan lästes i tidningarna, att en yngling stympade sig själf genom att afhugga ett finger för att

blifva kasserad vid mönstringen och så undgå — värnplikten! Nyligen hände, att en annan ung man af skräck för denna tog ett ännu radikalare steg: han dränkte sig! Äro då vikingars, gustavers och karoliners ättlingar vordna en skock får? Då vi se, huru danskar, ryssar, tyskar, boers, engelsmän och amerikaner mångfaldiga gånger i senare och senaste tider hafva höljt sig med ära å stridsfält, dit medborgareplikten kallat dem, så måste vi svenskar rodna af skam, mindre inför sådana undantagsfall som de nyss anförda, hvilka kunna förekomma hvar som helst, men så mycket mer inför den sorgliga, den nedslående värkligheten, att åtskilliga hundra unga män i värnpliktsålderns första skede årligen utvandra från Sverige till Amerika. Och det säges ganska allmänt — om med rätt eller orätt — att många af dem lämna fosterjorden *af fruktan* för militärtjänst! Men är icke detta ett svek af liknande art som det i den Runebergska dikten, vi nyss hört, det svek, öfver hvilket torpflickan sörjde sig till döds? Är icke en sådan feg flykt från det gamla land, som gaf sina söner bildning och uppfostran, frihet och hägn, en ärelös handling? Är det icke att svika »sina bröders hopp och sina fäders jord»? Helt visst hade man varit skyldig att med sitt arbete och sin manliga värnkraft betala allt det igen, som man mottagit. Och hvilka förfärliga fordringar ställde väl staten på de räddhågade? Att de skulle öfva sig för att blifva i stånd att fullgöra en hög medborgerlig plikt under en tid af tillsammans åtta hastigt försvunna månader, en tid, under hvilken de dessutom kunnat vinna många för hela lifvet viktiga lärdomar, såsom ordentlighet, skärpt plikttröhet, vakenhet, disciplin, större värde öfver både kropps- och själskrafter. I ett land, där obestriddligen rätt mycket själfsvåld, råhet och slarf i vanor råda, är en allvarlig militärisk uppfostran alldeles icke någon olycka utan tvärtom en fördel af stort framtidsvärde för den unge mannen själf. Då man en gång sett, hvilken manlig hållning och kraftig själfukt de tyska ynglingarna framvisa, sedan de genomgått en härdande, utvecklande och tyglade krigstjänst under två hela år, kan man icke undgå att beklaga den slapphet, den tuktlöshet, den brist på snygghet och kroppslig värdighet så att säga, som man

icke sällan får bevittna, där en svensk ungdomsskara är samlad. Ett godt material finns öfver allt i Sverige, men det är för ofta ett oförädladt råämne. Åtta månaders utbildningstid till myndig man och försvarare — är detta väl så fruktansvärdt? Gå till andra länder i Europa och tag reda på, hvilka offer den unge mannen där får underkasta sig? Dessutom — hvad riskerar han? Männe sitt blod? Nej, blott några svettddroppar då och då. I stort sedt är det svenska befälet humant och välvilligt, och under sista tiderna skådas snart sagdt öfver allt, hur ifriga och värksamma högre och lägre officerare äro att bereda de värnpliktige tillfällen att höra goda föredrag och vinna nyttiga insikter, skaffa dem böcker att läsa på lediga stunder, söka få läs- och skrifrum till stånd åt dem m. m. Säkerligen kan en yngling ofta fara till kropp och själ vida mer illa i den egna hemorten än under ett nutida svenskt militärlif under den blågula fanan.

Sextusen män i värnpliktsåldern hafva under ett enda år lämnat fosterlandet, af hvilka dock ingalunda alla hafva undandragit sig värnpliktsutbildningen; men göra Amerikas Förenta Stater i hvarje fall männe blott en vinst genom att mottaga särskildt dem, som rest undan från de åtta månadernas öfningar? Knappast troligt. Det är icke löftesrikt, icke en välsignad sak för den nya världen att få till skänks personer, som svikit en plikt i den gamla och rest från hemmet, i några fall, fast dess bättre icke i många, drifna t. o. m. af den mest obefogade, den mest omanliga fruktan. Har man trampat medborgarplikten under fötterna, där man var barn i huset, med än lättare hjärta skall man göra det i det land, där man är främling och som man icke är någon tack skyldig. Det är en tvetydig ära och en måttlig vinning, den unge värnpliktsemigranten bevisar republikens stolta folk, där ännu så många lefva, som oförskräckt deltagit i ett af världshistoriens blodigaste krig, slafkriget 1861—1865, och där helt unga män bära tapperhetsmedaljen från det för några år sedan förda kriget med spanjorerna. Huru skola svenska fältflyktingar taga sig ut hos ett så stolt folk, isynnerhet om *orsaken* till deras utvandring blefve sökt i *fruktan*? Knappast skulle de vinna högaktning i stjärnbanerets land.

Men då svenska utvandrare nu för tiden komma dit och hunnit göra sig förtrogna med de tankar och åskådningar, som göra sig gällande hos tongifvande svensk-amerikaner, som antingen sedan många år tillbaka lämnat Sverige eller som äro födda i det nya hemlandet af svenska föräldrar, skola de kunna göra en för dem oväntad erfarenhet. De hade, liksom så många andra utvandrare, i sitt oförstånd, i sin okunnighet och i sin tanklöshet ofta uttalat sig i spottande och bittra ord om Sverige. Detta var naturligtvis ett dåligt land i alla afseenden, där var ingen rättvisa, där voro inga framtidsutsikter o. s. v. Så plåga ju många orda; om för att dölja sin inre tveksamhet eller för att nedtysta samvetets gensaga eller därför att de icke förstå bättre, må vara osagdt. Men säkert är, att detta tal numera icke är god ton bland de bofasta svensk-amerikanerna. Ty dessa äro en värdig gren af det gamla svenska folkträdet. Hos dem har svenskhetens anda vaknat upp med kraft på nytt, sedan den hos den första uppsättningen utvandrare varit kväfd eller slumrande. Dessa allvarliga, karaktärfasta män och kvinnor hafva ute i den fjärran västern byggt upp ett nytt Sverige, där dettas språk, historiska minnen, religion, skaldar, seder och bruk stå i hög kurs. Ty de hafva lärt sig akta och älska sina fäders ärliga land, icke minst sedan de märkte, att detta och dess folk njöt högt anseende hos de engelsktalande amerikanarne. De märkte, att det var en heder att härstamma från Sverige, som ju är ett af Europas allra äldsta folkfrihetsländer, hemmet för ett folk, som i fredens idrotter kan framvisa frejdade stormän icke färre än hjältarna i krigets.

Unge svensk! Kom ihåg, att ditt fosterland bär en hederskrona i historien, och gif akt på att de värnpliktige, som utvandra, icke fara bort från ett land med sjunket anseende eller med ett fläckadt namn samt att okunnighetens och lättsinnets speglosor icke väl upptagas eller tillskynda smädarne heder hos vittnesgilla människor. Och nu kunna dessa räknas i hundratusenden ute i Amerikas svenskbygder.

Förenta Staternas folk glömmar icke, att när det var i nöd under slafkriget, tusentals svenskar kämpade med

den gamla fäderneärfda tapperheten på nordstaternas sida, att svensken John Ericson konstruerade till deras hjälp den första monitoren, som gaf samma stater herraväldet till sjös genom segern vid Hampton redd öfver sydstatsskeppet »Merrimac». Du vet väl, att Amerika ansåg det icke vara för stor hedersgård åt värmlandssonen, då det på sitt stolta pansarskepp »Baltimore» förde hans stoft öfver Atlanten till det gamla hemlandet? Ty han hade ju sagt, att han hellre ville hvila i en grusbacke där än under ett marmormonument i Amerika.

Du vet väl också, unge svenske man, att under det nyss slutade kriget i Sydafrika fanns hos de tappra boerna ingen tapprare skara än den skandinaviska legionen?

Både i ny och gammal tid har alltså Sverige heder af modiga söner, dugande å arbetets fält, oförskräckta å stridens.

Men de ynglingar i värnpliktsålder, som flykta från Sverige af fruktan för några månaders krigslif i djupaste fredstid, huruvida *de* skola kunna anses vara moder Sveas äkta söner, blir en annan fråga, och om *de* någonsin skola vinna något slags heder och berömmelse, hvar hälst *de* komma, det är mer än ovissf. Dock — man skulle göra Sveriges unga män stor orätt, om man läte dem i flock höra klander, för det att icke alla hålla profvet som karlar och samhällsmedlemmar. Granskar man statistiken öfver utvandrande värnpliktige, så är det visserligen sant, att dessas antal uppgick år 1902 till 6823, men *de* äro ju fördelade på många årsklasser, och det stora flertalet af dem har undanjort sin fredstjänstgöring redan före sin utvandring. Statistiken tyder icke på, att det är missnöje med fredsöfningarna, som drifver de värnpliktige ur landet. Och fruktan för den ökade vapentjänsten kommer säkert år för år att minskas, ju mera förtrogen man blir med den. Det är oemotsägligt, att det förhåller sig i Sverige som i Europas andra länder, nämligen att utvandringens orsaker äro så godt som uteslutande af ekonomisk natur. I Norge är emigrationen i större och hastigare stigande än i Sverige, ehuru där inga ökade värnpliktsbördor värka. På samma sätt stiger utvandringen från Danmark för att icke tala om Irland, där dock ingen värnplikt alls finnes.

I Tyskland däremot, som har så långa fredsöfningar, är emigrationen i förhållande till folkmängden ringare än den svenska — alltså idel bevis för, att hela den europeiska utflyttningen till Amerika, som ibland stiger, ibland faller, vållas ingalunda af den så kallade »militarismen» utan af växlande ekonomiska förhållanden.

Och detta är ju en lugnande värklighet. Vi svenskar hafva ingen anledning att frukta för någon genomgående försämring af svenskmanandaan i jämförelse med den, som rådde förr i tiden. Rädslan är ingen stormakt hos vår manliga ungdom.

Å andra sidan är det för visso skäl att taga i skarpt ögonsikte allt, som rör orsakerna till värnpliktiga personers utvandring, och redan det, att äfventyrlusten hos så många är starkare än fosterjordens och hemkänslans makt öfver sinnena, är en nog så vemodig företeelse. Och — som förut i denna skrift är framhållet — det faktum, att dock ett antal unge män utvandrar, innan de stått i ledet, är en sak, som skänker allt annat än glädje och noga bör uppmärksammas.

* * *

Vid riksdagen 1903 har det i en motion föreslagits att genom skärpta lagbestämmelser söka minska värnpliktiges rätt att afflytta från riket. Motionen förkastades, men under öfverläggningen härom gjordes några uttalanden, som äro värda att behjartas och skärskådas. En talare varnade för att lägga band på den personliga friheten samt betonade, att en lagstiftning i ämnet skulle hindra folk att återvända till fosterlandet, sedan de lämnat det såsom lagbrytare. Dessutom vore det ju icke slafvar, som skulle med tvångets makt drifvas fram mot fienden, utan unge män, som med fritt och friskt mod ställde sig till hembygdens värn, besjälade af en varm fosterlandskärlek.

En annan talare förordade strängare lagbestämmelser såsom nödiga mot utvandring af sådana unga män, hvilka emigrera, innan de egentligen veta, hvad fosterlandskärlek är. Och icke, menade talaren, hade man någon anledning att tro, det en ökad sådan kärlek eller växande insikter

om det gamla hemlandets fördelar skulle af sig själf hejda utvandringens ström. Just därför behöfdes den spärrbom, som en skärpt lag uttryckte.

Jag kan icke tro, att denna senare tankegång är sann, jag vill icke tro det, ty om så vore, kunde man gärna förklara alla andliga, ädla och fria häfstänger vara omöjliga och kraftlösa samt i stället bygga samhället i stort och smått uppå fruktans och det järnkalla tvångets grundval. I religionen borde man följdriktigt lita mera på skräck för Gud än på kärlek till honom; i hemmet på samma sätt anse fruktan för föräldrarna snarare än trygg hängifvenhet för dem vara i stånd att framkalla barnens goda vandel; i samhället sätta statens oblidkeliga rätt och fordran till yttersta skärfven framför den öfverheten gifna förmånen att göra nåd; i skolan återgå till käppens tyranni framför vädjan till hederskänsla och egen lust. Men allt detta vore att brutalisera mänskligheten, att slunga henne ned till barbariets trappsteg, som hon dess bättre för länge sedan lämnat.

Däremot måste man gifva talaren rätt i att många unge män utvandra, innan de veta, hvad fosterlandskärlek är för något. Och hvilka äro orsakerna till denna bristfullhet?

Man kan, utan att på något sätt bryta stafven öfver högre och lägre folkupplysningsanstalter och skolor, lugnt våga det påståendet, att ännu är en verklig och lefvande folkbildning endast stadd i sin daning, ej i sin blomning. Någon stor och bestämmande makt öfver de djupa ledens vanor och åskådningar är den ännu endast delvis. Så många hem både i stad och på land hafva t. ex. stängt sina dörrar för fosterlandets ande, men öppnat dem i stället för mammons och njutningens, och allt rör sig där endast om det rent materiella. På samma sätt kan man utan orättvisa säga, att i många skolor för folkupplysning den nationella bildningens källor; modersmålet, sången, litteraturen, kännedomen om fosterlandet och om folkets historiska lif, icke flöda utan gjorts torra genom en själlös behandling, under hvilken allt förvandlats till beniga läxor i tråkiga små läroböcker. Den, som skulle varit skolans lifgivande ande, läraren eller lärarinnan, var mångenstädes

själf sofvande och utan förstående af fosterlandets lif och förhållanden.

Det är omöjligt att betvifla, det hem och skolor kunna i det uppväxande släktets hjärtan och själar väcka till lif en varm och djup hängifvenhet för Sverige, hvilken sedermera binder unga män och kvinnor med osynliga men starka band fast vid fädernejorden. Säkert värka många hem och skolor just på detta sätt, och man får ej tröttna att öka antalet af dem.

Men trots allt skola ekonomiska hänsyn ändock göra sig gällande, så att äfven om den unge mannen i arf från hemmet medfört både en religiös och en svensk anda, han dock kan finna framtidsutsikterna mera gynnsamma bortom Atlanten och däraf kan föranledas att, om också med inre tyngd och smärta, draga bort från fosterjorden. Man kan därföre icke undgå att lifligt önska, det gamla Sverige allt mer och mer må blifva ett nytt Sverige med växande och rikare lyckoförmåner äfven för det tunga arbetets söner och döttrar. Det, som hägrar för så många, många mindre bemedlade svenskar och förmår dem att äfventyra hela sin framtid genom en Amerikaresa, är ju längtan efter eget hem på egen torfva. Man måste önska, att detta mål i vidsträckt mån kunde vinnas inom vårt eget stora land.

Det vore illa gjordt, om man förnekade, att äfven i ekonomiskt hänseende förhållandena hemma i Sverige utvecklats sig i gifven riktning framåt. Arbetstillfällena äro många flera än förr, och »det femte ståndet», arbetsklassen, är ekonomiskt, socialt och politiskt i afgjordt uppsving. Ingen rimlig anledning finns, om man vill vara nykter och rättvis, att se ställningen mörkt an i Sverige. Men väl kan man beklaga, att icke få talande och skrivande människor gifvas hos oss, som af vissa socialpolitiska skäl lägga an på att framställa allt här hemma så skeft och beckmörkt som möjligt för att väcka missnöje och olust samt bräcka ned så väl kärleken till fäderneslandet som förtroendet till dess lagar och styrelse. Och då intet samhälle finns på denna jord, som är mera felfritt än det svenska — ty hvarje folk och stat har brister — så hafva i grunden dessa storm-andar intet annat mönsterland att peka på än det, som ligger öster om solen och väster om månen!

Likväl fånga de många lättlockade sinnen med sitt tal, som till ena hälften består af eldfångda gaser och till den andra af de mest sköra bubblor. Men när hade icke vredens förkunnare lättare att fångsla öron än försonlighetens? Dock skola de senare vinna i längden.

* * *

Den svenske man, som utvandrar till Förenta Staterna och gör lycka i den nya världen — låtom oss antaga det — borde dock aldrig glömma en sak. Och denna är, att han lyckats, just tack vare allt det han fått af det gamla land, som han kanske lämnade med en bespottelse. Det var dock detta land, som gaf honom fri skolgång, lärde honom många nyttiga insikter, gjorde honom flink i det yrke, hvarmed han vann bröd och guld i Amerika, ingöt i hans själ den evangeliska tro, som, kanske undanskjuten när han var ung och obetänksam, vaknade upp i pröfnings-tider och gaf honom förmåga att ute på prärien bygga det egna hemmet på religiös grund; det var Sverige, som lärde honom älska det fria ordet i bok och tidning, den fria föreningsrätten, lagens välde i stället för godtyckets, lärde honom älska det, emedan det själf t älskade dessa höga lifsvärden.

Och du, unge man, som läser detta och aktgifver därpå, du skall strax förstå och villigt medgifva, att ditt fosterland i sanning förtjänar, att dess kraftiga söner stanna hemma och värja det. Ingen kan utan osanning säga, att de fördelar, som nyss nämndes och som tillfalla alla, äro af föga värde. Antag blott, att en öfvermäktig granne blefve herre i Sverige och kväfde föreningsrätten och tryckfriheten, med polisvälde ersatte lagens välde, satte spioner och angifvare vid hvarje dörr, upphäfde folkundervisningen på modersmålet och gjorde sitt eget språk, fiendespråket, till tvångsämnne, upplöste riksdagen och därmed tystade folkets stämma, antag detta och tänk efter, om lifvet mera hade lycka och behag att bjuda åt en fri varelse, tänk efter, om icke alla de förmåner, vi äga hemma hos oss, äro fullt värda ett försvar med lif och blod. Säg icke, att ingen fara hotar oss, att de möjlig-

heter, som tecknats, äro blotta fantasifoster. Glöm icke hvad som sker i Finland, i Polen och i Slesvig inför hela Europas ögon!

Jag minnes en vinterkväll vid Tärna folkhögskola i Västmanland, dagen för veckans sedvanliga diskussion. Som ämne var följande fråga uppställd: »Bör Sverige försvara sig?» och det kändes godt att höra de enkla, naturliga och rättframma uttalanden, som af unga män gjordes vid detta tillfälle, yttranden, som ägde sitt värde just på grund af den oförvillade åskådning, som besjälade dem och som föranleder mig att återgifva några af dem, äfven om tankarne icke äro nya.

Så yttrade en talare: »Om man med en viss känsla af beklämning tänker på, att Sverige är ett så litet land i jämförelse t. ex. med Ryssland, så kan man ju bara se på boerna och engelsmännen. De förra äro ett litet folk, men England ett af världens mäktigaste riken, och kriget varade ändå två och ett halft år. Det lilla folket stred, så länge det kunde, utan att ängslas öfver sin motståndares öfverlägsenhet. Så bör också Sveriges folk göra, så mycket mera som det genom sitt antal, sitt hafomflutna läge m. m. har stora försvarsmöjligheter. Det bör strida och icke misströsta, och jag tror, att Sverige kan försvara sig.»

En annan talare sade: »Från min egen synpunkt sedd, uppfattar jag saken så här: Sverige är mitt fosterland, och såsom sådant är det mitt hem. Ingen vill väl frivilligt utlämna sitt hem att plundras och sköflas af obehöriga. Jag har full rättighet, och det är äfven min plikt som svensk medborgare att värja detta mitt hem. Vi stå alla i stor tacksamhetsskuld till föregående släkten, som med hjältemod gått farorna mot, lidit, kämpat och blödt för att som arf lämna efter sig ett fritt land. Hvilken nedrighet, hvilket förräderi i tankar och känslor hos dem, som tycka, att de ej behöfva försvara sitt fosterland! Ovärdige arftagare! Vi hafva fått ett dyrbart arf, som ej kräfft endast penningar utan mycket mera: strömmar af blod. Må vi tänka på föregående, men äfven på kommande släkten, så att vi lifvas af känslan att vilja göra vår plikt och söka att lämna Sverige som fritt land efter oss! 'De ofödda släkten anropa vårt svärd.' Många säga, att vi

äro för svaga att försvara oss, och tycka därför, att det ej är lönt mödan att offra något åt försvaret, ej håller att gång motstånd, om det blir krig. Jag vill dock än en gång betona, att det vore ett svek mot oss själfva, mot föregående och mot kommande släkten. Vi böra ej betrakta kriget som en lek, men om vårt fosterland anfallles, må vi då våga en allvarets dust!

'Bort med dem, som ständigt glömma, att hvad stort, som världen såg,

värkats har af späda krafter, spända af en eldig håg!

Bort den blick, som, skarp för hindren, är för målets skönhet skum!'

Den människa, som ej behärskas utaf feghet utan af en varm fosterlandskärlek och en sann tro på rättvisans seger i världen, kan i kampen för en ädel sak med mod gå farorna till mötes!»

En tredje: »Vi böra icke misströsta. Stormakterna äro hvarandra ju i regeln inbördes gramse, och ej otroligt är, att någon funnes, som ej lugnt skulle se på, om Sverige anfölles. För öfrigt: »Hjälp dig själf, så hjälper dig Gud!»

En fjärde yttrade: »Jag tänker ej på något sätt utreda frågan, emedan jag anser den vara ett onödigt ämne att afhandlas af dem, som befinna sig under Tärna folkhögskolas tak. Ty det är min fulla öfvertygelse, att alla här äro besjälade af en oegennyttig och själfuppofterande fosterlandskärlek, som i farans stund skall drifva oss att utan tvekan ställa oss i försvarets tjänst. Därför anser jag, att frågan icke bör föranleda någon vidare diskussion.»

* * *

Så talade unga landtmannasöner, och de talade både sant och käckt. Sverige har dock så oändligt mycket, hvaröfver hvarje svensk kan vara glad och stolt, så mycket både timligt och andligt godt, och det är i växande, emedan den anda, som bjuder framåtskridande och andel i livvets solsen åt så många som möjligt, är i växande. Säkert kommer den politiska rösträtten att utsträckas, hvarje år afsättes en betydlig summa (öfver halfannan million kronor) till arbetareförsäkringsfonden samt till underlättande af

åtgärder för arbetares olycksfallsförsäkring och sjukkassors bildande, landets ekonomiska utveckling erbjuder många glädjande företeelser, hvilka betyda fördelar icke blott för den så kallade »öfverklassen» utan äfven för de djupa leden. Härtill komma förut angifna samhällsförmåner och medborgerliga rättigheter, hvilket allt utgör ett otvetydigt bevis, att gamla Sverige äfven är det unga Sverige, som icke glömt bort konsten att föryngra sig och att skapa nya former för ett nytt lif. Fast icke allt i hemlandet är färdigt och fullkomligt, är hvad som finns dock stort, rikt och godt nog för att komma hvarje tänkande att utbrista: »Unge värnpliktige svenske män! Stannen kvar i barrskogarnas, älfvarnas, grufvornas, slättbygdernas, insjöarnas och skärgårdarnas härliga land! Gifven det ert kraftiga fredsarbete och i nödens stund ert manliga offerglada värn!»

Vare det långt från mig att, då jag talar om svenske utvandrare, tänka något ondt eller bittert om dessa dugande och aktade landsmän, som i den nya världen gjort Sveriges namn hedradt och där byggt upp stora och blomstrande svenskkolonier, som gömma fädrens språk och litteratur, evangelisk tro och fädrens gamla vördnad för lag och rätt. Vår svenskmannaanda bör vara modig och vidtfamnande, så att den innesluter både moderstammen och de två grenarna: den af österns barbariska stormar piskade, men sega och lifsstarka där borta i Finland samt den bladrika solskensbelysta i Amerika.

Jag tror, att alla svenskar, de må bo här eller där, böra värmas af samma anda, önska hvarandra allt godt, hålla broarna klara sig emellan, följa hvarandras arbete och utveckling, dela hvarandras ära och sorg samt efter all förmåga uppmuntra och hjälpa hvarandra i historiska brytningstider. Den dag kan komma, då det gamla hemlandets svenskar önska sig ett handtag från syskonen i det nya hemlandet och äfven få det. Ett par millioner svenskar i Förenta Staterna kunna med sin röst måhända där utvärka för moderlandet gynnsamma stämningar och uttalanden, som en dag bjuda respekt äfven i stormaktskretsen.

Men fastän man så kan tänka, drömma och hoppas, kvarstår alltid som den första och sista tanken: må Sveriges

unga söner icke öfvergifva sin hembygd, men där bygga sig en lugn och hedersam framtid, lyfta den till allt högre och högre utvecklingstrappsteg och till sist i dess jord samlas till hvilat hos sina fäder!

* * *

Det största kapital, som finns till ökadet af ett lands rikedom, är en sann och djup kärlek hos dess inbyggare. Och med slösande frikostighet har himlens och jordens Herre gett sina barn föremål att älska: hemmet med föräldrar och syskon, kanske ett eget bo samman med hjärtats utkorade, naturens outtömliga skönhet från den majestätiska till den idylliska, upplysning och vetande, konstens hela rikedom, uppenbarad i musikens toner, i skaldens sång, i färger och former, vidare vän- och kamratkretsen, fosterlandet, den gamla, den friska, den fjällhöga nord, sist Gudsriket, hvars gränser famna de på jorden lefvande och dem, som skådat en ny värld, långt rikare och skönare än den Kolumbus upptäckte, och som befarit en ocean, större och underfullare än den emigranten lär känna, då han lämnat de svenska skären. Vi kunna älska allt hvad minnet erinrar oss om och i vår själ uppväcker, allt hvad framtidshoppet målar skönt och glänsande för vår syn ända fram till portarna af Guds stad, »det nya Jerusalem», för att tala med aposteln Johannes. Allt detta, som gör vårt lif rikt och lyckligt, hafva vi, där vi gå och stå hemma i vårt eget land, blott vi vilja öppna våra ögon att se det och sträcka ut våra händer för att gripa det.

Att blifva oförmögen att se det sant ädla och höga i vårt mänskliga lif, oförmögen att älska det samt att villigt och gladt vilja tjäna och främja det, att med ett ord stå med kyldt hjärta inför den lott, som blifvit oss beskärd, vårt lefnadskall, vårt land, vårt folk, att i stället blott vara upptagen af sitt eget lilla jag, sitt välbefinnande, sin fåfänga, sina njutningar, sina makt- och affärsintressen; det är att segla i kvaf och gå till botten i tidens böljor utan att med ens ett strå hafva ökat samhällsstacken och utan att efterlämna ett hedradt namn.

Unge svenske män! Må vi utveckla de sociala, de

människovänliga känslorna, de, som varmt och värksamt binda oss samman med våra bröder och systrar på jordens vida krets!

Må vi vakta oss för att i kall själfviskhet afstånga oss från det lif, som sjuder omkring oss, som kallar på oss, som fordrar af oss sympati, arbete, *offer!*

Offer, ja! Själfbevarelsedriften går sin gång af sig själf, och den följa vi liksom djuren helt blindt. Men högre, långt högre i rang står den medvetna och frivilliga själfuppoffringen för andras väl. Den är en ädlare princip än kampen för den egna fördelen och den egna tillvaron.

Är icke katten färdig att ställa sig mot den största och starkaste hund, när det gäller att värja de små ungarna?

Skulle människan vara sämre, vara fegare!

Att fritt vilja och kunna gifva sig själf, att kunna både lefva och dö för sina medmänniskor, detta är det bevarande saltet i vårt lif, utan hvilket världen skulle ruttna bort i själfviskhet.

Det som frälsar världen är den fria offervilliga kärleken.

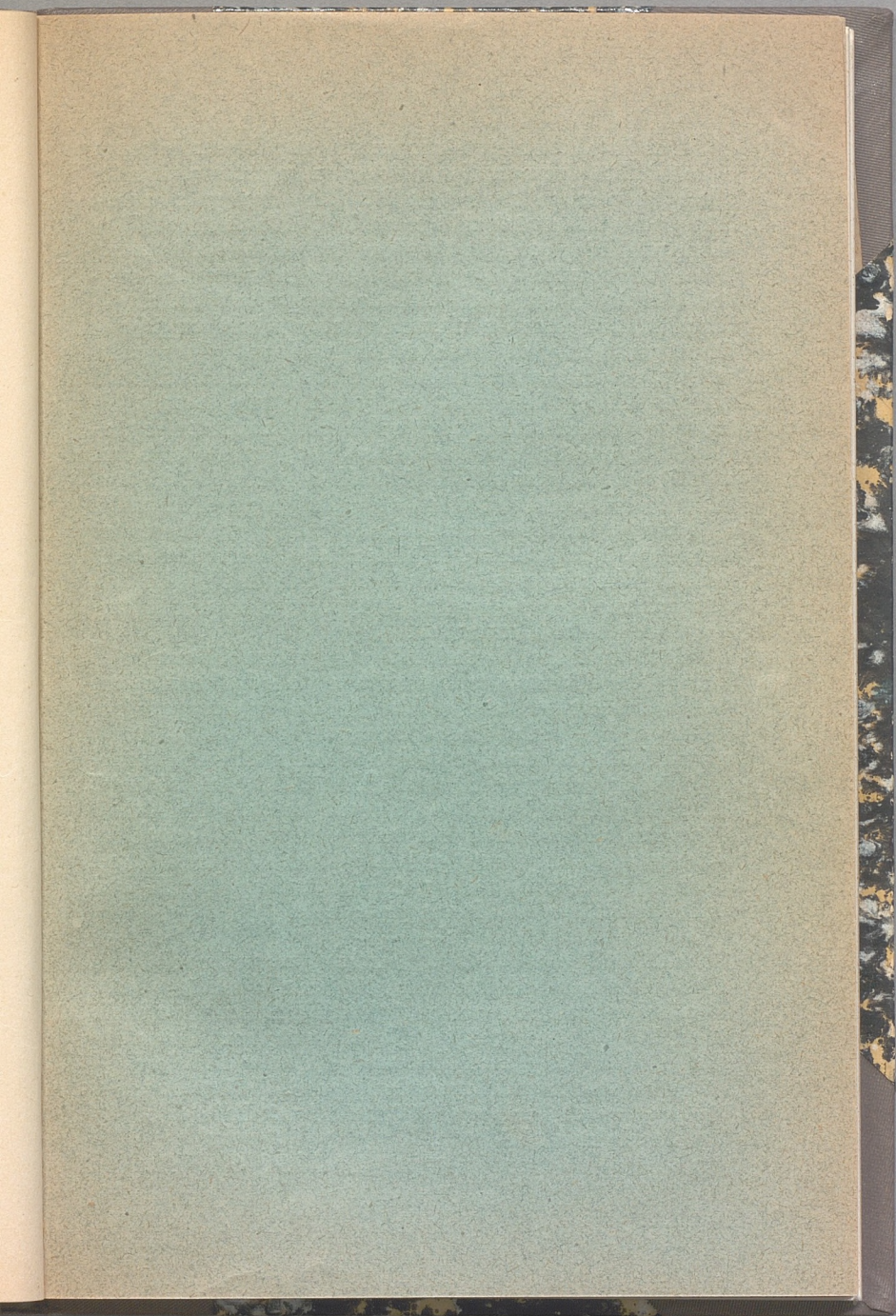
Det är denna kärlek, som är den kristna religionens väsen.

Det är denna kärlek, som äfven bevarar ett fosterland och låter ett folk med heder länge lefva på jorden.

* * *

»Ingen har större kärlek än den, att man låter sitt lif för sina vänner», är ju ett af Mästarens ord i vårt nya testamente. Och, för att återgå till det, hvarmed denna skrift började; var det icke denna sanningstanke, som fyllde torpflickan i den Runebergska dikten, fyllde henne med sådan styrka, att den var lifvet i hennes lif och blef hennes död, då den kränktes och förnekades af den hon älskade?

Unge svenske värnpliktsman! Behåll du samma tro! Lef och dö i den!

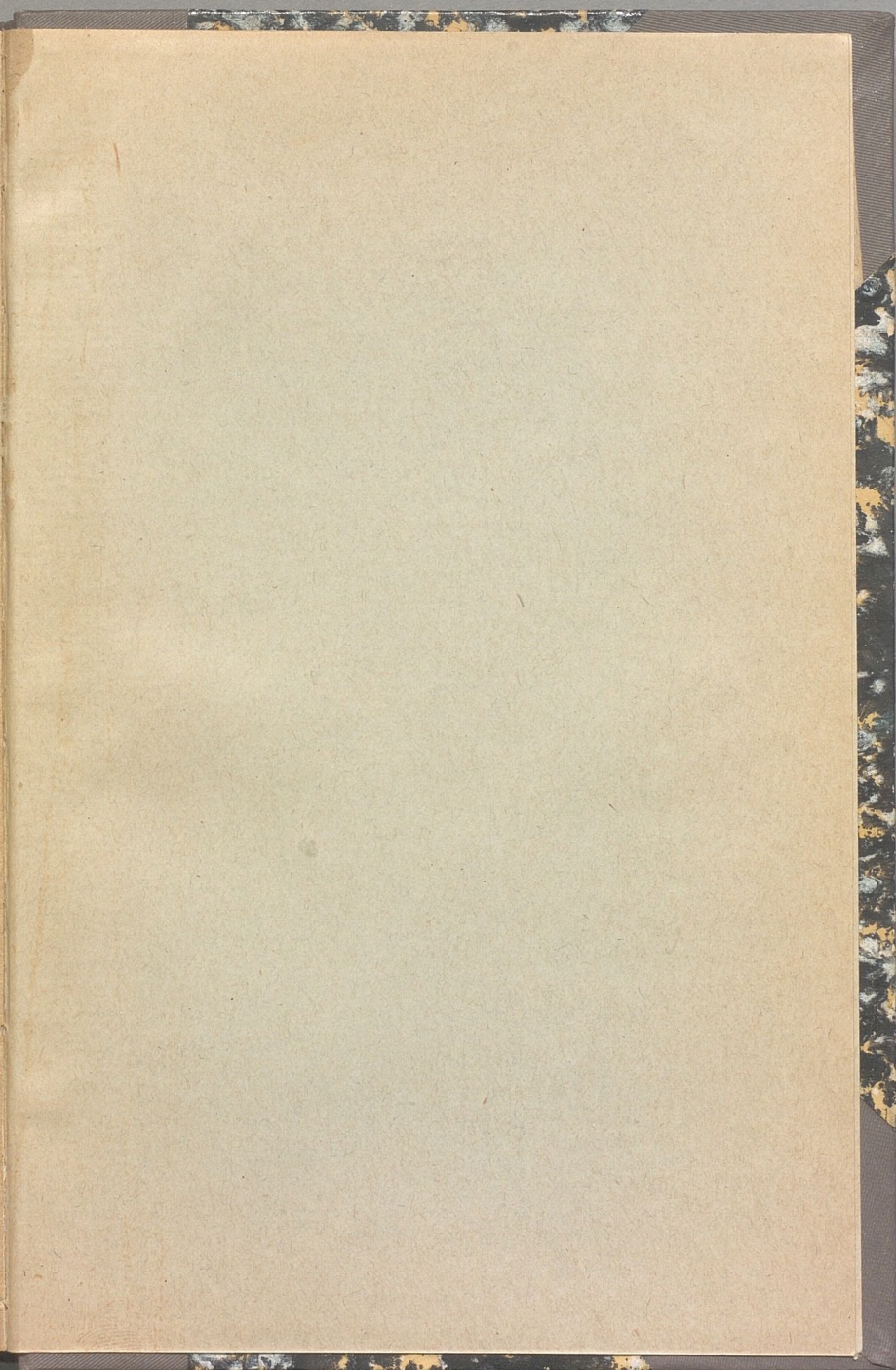
Den betydliga utsträckningen af värnplikten måste med nödvändighet djupt ingripa i det svenska folkets, framför allt i den manliga ungdomens lif. Våra unga män komma att under en afsevärd tid ryckas bort från hemmets hägnande omgivning och från hvardagslivets arbete och sysslor. Dessa förhållanden hafva hos många fosterlandets och ungdomens vänner icke blott väckt önsknningar och ledt till uttalanden, som gått i den riktningen, att allt borde uppjudas för att göra värnpliktstiden så fruktbarande och gagnelig som möjligt, utan äfven framkallat praktiska försök att tillsätta andliga bildningselement åt det fysiskt hårdande och stålsättande krigarlivet. En mängd ledande militärer har behjärtat denna sak, som innefattas och rymmes i det namn, »fälthögskolan», som blifvit fäst vid hela den idé, hvilken bär och besjalar arbetet för de värnpliktiges påverkan under utbildningstiden i fosterländskt, medborgerligt och sedligt hänseende. Statsmakter, militärer och civila mötas i det fosterländska intresset för de värnpliktiges vård och andliga välbefinnande, och säkert är, att mycket kommer att här för göras i olika riktningar.

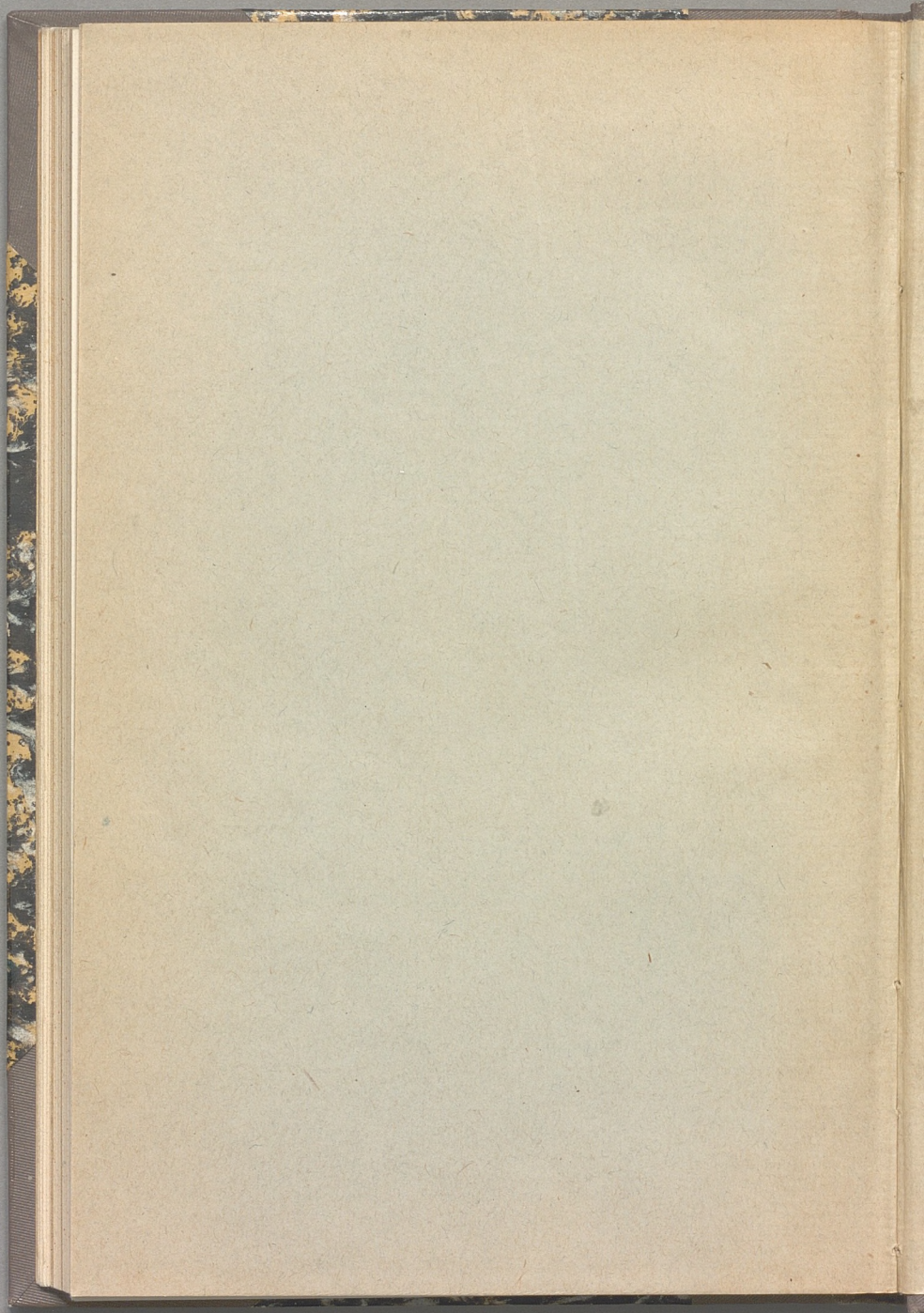
Ett litet bidrag till väckande af gagneliga och stärkande tankar och åskådningar hos våra unga krigare är syftet med de småskrifter, som under den gemensamma rubriken »Fälthögskolans småskrifter» komma att efter hand utgifvas, och till hvilka både militära och civila ungdoms- och fosterlandsvänner blifva författarne. Kortfattade och populärt skrifna samt behandlande ämnen, som böra intressera landets försvarare, torde dessa skrifter vara ägnade att på ett nyttigt sätt upptaga lediga stunder. Äfven borde de kunna finna läsare i folkhögskolekretsar, få användning i folk- och vandringsbibliotek, i läsestugor o. s. v.

Fälthögskolans småskrifter, som utgifvas under redaktion af föreståndaren vid Tärna folkhögskola, direktör *Teodor Holmberg*, utkomma i smärre, tvångsfria häften till ett pris af c:a 25 à 50 öre pr häfte. Nu utkomma äro: *Den värnpliktige, utvandringen och försvaret* af *Teodor Holmberg*, — *Arbetarne och Blockadfaran* af kapten *S. Natt och Dag*, — *Sveriges försvarsförmåga* af löjtnant *Ernst Liljedahl*.

Stockholm i Maj 1903.

HUGO GEBER.

Kungl. biblioteket, Stockholm

50001

000 319 084 1

www.books2ebooks.eu